

Un joc de la Guerra batalla de Madrid a

Eugeni Perea Simón

La propaganda política en defensa i justificació de l'alçament militar franquista (18 de juliol de 1936) implicava qualsevol camp d'actuació possible. Ho era a l'escola i a l'església, en els mitjans de comunicació i també en els jocs infantils i juvenils. No parlem de jocs de simulació de guerres, bàndols, desfilades o batalles, sinó d'estratègies molt més sofisticades i estudiades pedagògicament, com són els entreteniments editats i distribuïts per tot el territori. Un d'aquests jocs, "*La entrada en Madrid*" –primers enfrontaments bèl·lics de la Guerra Civil espanyola– va ser trobat a Riudoms, l'any 1980, a la caseta del motor del pou d'un mas a la partida del Bugar. Es trobava clavat a la paret i servia de full d'anotacions del comptador de kilowatts, que hi apareixen anotats a llapis.

Fitxa tècnica

El títol del joc és "*La entrada en Madrid*"; litografia impresa amb tintes planes sobre paper (30,5x31 cm.), encolada en suport de cartró (34x34 cm.). Presenta 50 caselles o punts, marcats en vermell sobre un cercle negre. En els quatre cantons de la impressió, emmarcada amb un filet de mitja canya trencada en fragments de 2 cm., s'hi reproduïx una estrella o rosa dels vents sota la qual s'obre una llegenda amb les inscripcions: *Infanteria, Regulares, FET y de las JONS* (Falange

Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista) i *Tercio*, noms que corresponen a les agrupacions militars que prengueren part en el bàndol nacional de la guerra civil. Alguns exemplars similars que hem pogut trobar en museus de joguines –com el de Figueres, a l'Alt Empordà– ens permeten datar aquest joc de taula l'any 1940, imprès a Litografia S. Martínez de Barcelona. S'hi jugava amb fitxes i daus.

El joc s'enceta pel cantó de la banderola *Infanteria*. De l'1 al 50, les cases que s'hi representen corresponen als indicadors següents: 1) camió de l'exèrcit, descobert i amb sis bateries antiaèries apuntant i la bandera espanyola desplegada; 2) trípode de mosquetons; 3) no s'identifica la caseta d'aquest número, corsecada per lepismes; 4) soldat protegit darrere d'una barricada de sacs d'arena; 5) soldat armat amb fusell, en posició de moviment; 6) tanc; 7) bot aconduït a rem per un soldat; 8) tenda de campanya de la Creu Roja; 9) bot; 10) nucli urbà, a l'entorn d'un campanar; 11) soldat fent guàrdia en una caseta; 12) porta d'accés a un refugi; 13) soldat amb una pistola desenfundada; 14) olla de ranxo de quarter assenyalant ebullició; 15) soldat en posició de marxa carregat amb avituallaments i mosquetó; 16) tanc, com a la casella número sis; 17) aviador preparat per embarcar-se; 18) avió, ha-

“Un d'aquests jocs, “*La entrada en Madrid*” va ser trobat a Riudoms, l'any 1980, a la caseta del motor del pou d'un mas a la partida del Bugar.”

Civil espanyola i la Riudoms

vent llançat dues bombes; 19) filferrada; 20) nucli de població a l'entorn d'una església, distint al representat a la casella número deu; 21) soldat fent exercici; 22) soldat de cavalleria duent la bandera espanyola; 23) pas entre muntanyes, que recorden les de Montserrat; 24) grup de tres arbres esquemàtics que simulen un bosc; 25) castell emmurallat, que recorda el de Montjuïc; 26) tanc, similar al de les caselles sis i setze; 27) soldat motoritzat; 28) sapador; 29) soldat emboscat; 30) nucli de població, distint al de les caselles deu i vint; 31) soldat apostat a l'interior d'un edifici; 32) arbre esquemàtic; 33), vehicle oficial, amb banderí; 34) edifici bombardejat; 35) soldat de guàrdia, protegit amb casc i capot; 36) tanc, similar als reproduïts a les caselles sis, setze i vint-i-sis; 37) pont protegit amb laterals d'obra; 38) canó; 39) filferrada, similar a la de la casella número dinou; 40) nucli de població, similar al de les caselles números deu, vint i trenta; 41) grup de tres avions sobrevolant unes muntanyes; 42) escamot de quatre soldats a l'interior d'una trinxera; 43) tomba, amb una creu alçada al capçal; 44) trípode amb reflector; 45) soldat en posició de rendició; 46) hangar; 47) núvol de l'explosió d'una bomba; 48) tendal circular; 49) artiller apuntant amb una bateria de campanya; 50) escut de la capital d'Espanya, amb la representació de l'os i l'arboç i, als peus,

la deessa Cibeles.

El camí o recorregut de les caselles 1 a 50 disposen de quatre punts d'accés o incorporació dels jugadors. La via de sortida dels participants es fa des de cadascuna de les roses dels vents figurades en els quatre cantons de la litografia.

Des del punt denominat *Regulars*, assenyalat amb la casella número 1, s'inicia la incorporació d'un dels quatre possibles participants en el joc. Aquesta casella apareix figurada amb un soldat repant pel camí, que va a trobar la via que surt del cantó de la *FET y de las JONS* i al qual s'uneix, en el punt número 1; aquí trobarem un altre soldat, però ara apostat darrere d'un arbre i en posició de tir. Seguint aquest camí, el jugador arribarà a la casella número 2, figurada amb una bandera espanyola onejant. El camí avança fins a fondre's, de nou, amb el que procedeix de la casella anomenada *Tercio*. Des d'aquest cantó, s'incorporaran a la batalla els soldats de l'esmentada agrupació carlista (casella número 1) per a seguir fins a trobar la casella número 2, figurada amb un tambor –símbol del terç– i un pont de quatre ulls (casella número 3) volat per la part del bell mig, de manera que els jugadors no podran seguir avançant.

La conseqüència d'aquesta xarxa i confluència de camins, que acaben coincidint en el pont ensorrat, serà que l'única via possible d'avanç serà la marcada pel

“El camí o recorregut de les caselles 1 a 50 disposen de quatre punts d'accés o incorporació dels jugadors des de cadascuna de les roses dels vents figurades en els quatre cantons de la litografia.”

Del joc "La entrada en Madrid" només se'n localitzen tres exemplars a Catalunya: dos al Museu de les Juguines de Figueres i un a Riudoms. Foto: Joaquim Martínez Homs.

cantó de la *Infanteria*, o bé reparar el pont –d'acord amb les regles del joc–, de manera que només així, finalment, els quatre sectors militars participants podran sumar-se en la gran ofensiva contra Madrid.

El joc de l'oca

Aquest entreteniment pren com a model el joc de l'oca i, d'acord amb la definició donada per la Gran Enciclopèdia Catalana (1977), s'hi "juga amb daus sobre un cartró o una fusta on hi ha dibuixades, formant una espiral, seixanta-tres cases numerades; cada nou cases n'hi ha una que representa ponts, rius i altres obstacles i punts d'atjar. Cada jugador mou la fitxa segons el nombre que treu amb els daus i avança o retrocedeix segons les cases on s'atura la fitxa. Quan la

fitxa s'atura damunt una oca, el jugador l'avança fins a la següent i torna a jugar. Guanya el jugador que arriba a la casella seixanta-tres." En el joc "*La entrada en Madrid*", la distribució d'entrebancs, atzars o elements d'ajuda, seran similars als de l'oca, però en aquest cas representats per figures o elements bèl·lics.

La batalla de Madrid

La batalla de Madrid, a la qual fa referència aquest joc, no és fictícia, sinó que forma part de la Guerra Civil espanyola, i s'esdevingué pel novembre de 1936. El primer atac dels insurrectes de Franco a la capital espanyola es produeix el 7 de novembre de 1936, però fracassa davant la forta resistència dels milicians republicans. Les forces nacionals havien concen-

trat 10.000 homes a les portes de Madrid, amb el suport de material alemany i italià, i els republicans defensors, 13.000 milicians, amb l'ajut de canons i armament de procedència russa, així com l'actuació de les Brigades Internacionals. Davant l'aferissada defensa, el 23 de novembre el general Franco es veié forçat a abandonar l'atac a Madrid i assetjar noves estratègies en el control dels fronts bèl·lics. Les tropes de Franco no entraran a la ciutat fins al final de la guerra, el 28 de març de 1939.

Aquesta batalla va ser mitificada per ambdós bàndols, ja que si els republicans la presentaren com un èxit decisiu en la resistència contra el feixisme –cal recordar el lema, *No pasaran!*–, per la seva banda, els nacionals la posaren com a exemple de tenacitat i força en el seu pla

“Encara resta per fixar la llista definitiva de víctimes de Riudoms en la Guerra Civil”

de reconquesta militar. Aquesta és la raó per la qual seria recordada la batalla, magnificada amb arguments propagandístics i amb jocs de permeabilització ideològica.

Les víctimes riudomenques en el front de Madrid

Es dona la circumstància que en la protecció i defensa de Madrid hi van col·laborar diverses columnes de voluntaris catalans i, entre elles, s'hi comptaren alguns riudomencs. Tot i que encara resta per fixar la llista definitiva de víctimes de Riudoms en la Guerra Civil espanyola, es parla de diversos morts al front o defensa de Madrid, quatre en total:

Josep Guinjoan Jansà (1895-1937), mort al front de Madrid o d'Andalusia, segons els diversos i contradictoris testimoniatges que hem recollit. Era militar, amb graduació de capità. Riudoms l'homenatjà imposant el seu nom al carrer de l'Arenal, durant el temps de la II República espanyola.

Agustí Salvat Gispert (1896-1937), que hi anà amb les columnes de l'esquerra i dels anarquistes de Catalunya. Era pagès, tenia 41 anys i morí en el front madrileny l'abril de 1937. En honor seu l'Ajuntament republicà rebatejà el raval de Sant Francesc amb el seu nom.

Sebastià Mariné, anomenat el “Vidal del Raval”, mort en un polvorí de la capital d'Espanya l'any 1937.

Josep Simeón Cros (1911-1937), conegut com de cal Calixt. Era pagès, tenia 26 anys i morí a Madrid l'any 1937. »

Diputació
Barcelona

emergències
112

Generalitat
de Catalunya

per la
prevenció

som-hi